

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227



IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 9

2026



Founded in 2024



publishscience.uz



publish_science_journal@mail.ru



PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

INKLYUZIV TURIZM: IJTIMOY ADOLAT, TENG IMKONIYATLAR VA INSON QADRINING FALSAFIY TAHLILI

Alimova Shahnoza Hamidovna

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti, dotsent (PhD).

e-mail: shakhnozaalimova0@gmail.com **ORCID:** <https://orcid.org/0009-0009-7128-135X>

Annotatsiya.

Maqolada inklyuziv turizm fenomeni ijtimoiy adolat, teng imkoniyatlar va inson qadri kabi falsafiy kategoriyalar nuqtai nazaridan tahlil etilgan. Inklyuziv turizmning mazmun-mohiyati insonning erkin harakatlanishi, dam olishi, madaniy hayotda ishtirok etishi va turistik xizmatlardan teng foydalanish huquqlari bilan bog'liq ijtimoiy-falsafiy masala sifatida tadqiq qilingan. Maqolada inklyuziv turizmni rivojlantirish ijtimoiy adolat va tenglik tamoyillarini qaror toptirishning muhim sharti ekanligi asoslangan. Inklyuziv turizmning ijtimoiy integratsiya, hayot sifati, jamiyatda faol ishtirok etish va insonning o'zini namoyon qilishidagi ahamiyati falsafiy-tahliliy yondashuv asosida yoritilgan. Shuningdek, O'zbekistonda inklyuziv turizmni rivojlantirishning ijtimoiy-madaniy xususiyatlari tahlil qilinib, insonparvarlik, tenglik va ijtimoiy mas'uliyat tamoyillari asosida inklyuziv turistik muhitni shakllantirish bo'yicha ilmiy-nazariy xulosalar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv turizm, ijtimoiy adolat, teng imkoniyatlar, inson qadri, ijtimoiy integratsiya, inklyuzivlik, inson huquqlari, insonparvarlik, ijtimoiy tenglik, turistik muhit.

ИНКЛЮЗИВНЫЙ ТУРИЗМ: ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ, РАВНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ И ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ДОСТОИНСТВА

Алимова Шахноза Хамидовна

Ташкентский университет информационных технологий имени Мухаммада аль-Хорезми, доцент (PhD).

Аннотация.

В статье феномен инклюзивного туризма анализируется с точки зрения таких философских категорий, как социальная справедливость, равные возможности и человеческое достоинство. Сущность инклюзивного туризма рассматривается как социально-философская проблема, связанная с правами человека на свободу передвижения, отдых, участие в культурной жизни и равный доступ к туристическим услугам. Обосновано, что развитие инклюзивного туризма является важным условием утверждения принципов социальной справедливости и равенства. На основе философско-аналитического подхода раскрывается значение инклюзивного туризма для социальной интеграции, повышения качества жизни, активного участия человека в общественной жизни и его самореализации. Кроме того, анализируются социокультурные особенности развития инклюзивного туризма в Узбекистане и формулируются научно-теоретические выводы по формированию инклюзивной туристической среды на основе принципов гуманизма, равенства и социальной ответственности.

Ключевые слова: инклюзивный туризм, социальная справедливость, равные возможности, человеческое достоинство, социальная интеграция, инклюзивность, права человека, гуманизм, социальное равенство, туристическая среда.

INCLUSIVE TOURISM: A PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF SOCIAL JUSTICE, EQUAL OPPORTUNITIES, AND HUMAN DIGNITY

Alimova Shahnoza Hamidovna

Muhammad al-Khwarizmi Tashkent University of Information Technologies, Associate Professor (PhD).

Abstract.

This article analyzes the phenomenon of inclusive tourism from the perspective of such philosophical categories as social justice, equal opportunities, and human dignity. The essence of inclusive tourism is examined as a socio-philosophical issue related to the rights of individuals to freedom of movement, recreation, participation in cultural life, and equal access to tourism services. The article substantiates the development of inclusive tourism as an important condition for establishing the principles of social justice and equality. Using a philosophical and analytical approach, the study highlights the

significance of inclusive tourism for social integration, quality of life, active participation in society, and individual self-realization. In addition, the sociocultural characteristics of developing inclusive tourism in Uzbekistan are analyzed, and theoretical conclusions are proposed regarding the formation of an inclusive tourism environment based on the principles of humanism, equality, and social responsibility.

Keywords: inclusive tourism, social justice, equal opportunities, human dignity, social integration, inclusivity, human rights, humanism, social equality, tourism environment.

Kirish. Jahonda turizm industriyasining rivojlanish tendensiyalari nafaqat turistlar soni va turistik daromadlarni oshirish, balki turizm xizmatlaridan aholining turli ijtimoiy qatlamlari uchun teng foydalanish imkoniyatini yaratishga ham qaratilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, inklyuziv va to'siqsiz turizm zamonaviy turizm siyosatining muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda.

Turizm insonning dam olishi, sog'lomlashishi, yangi bilim va taassurotlarga ega bo'lishi bilan bir qatorda, uning ijtimoiy faolligi va jamiyatga integratsiyalashuviga ham xizmat qiladi. Biroq nogironligi bo'lgan shaxslar uchun turistik safarlar ko'p hollarda transport, arxitektura, axborot, moliyaviy va tashkiliy to'siqlar bilan bog'liq bo'ladi. Shu sababli zamonaviy turizmni rivojlantirishda "barcha uchun turizm" tamoyilini ta'minlash alohida ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston uchun ushbu masalaning dolzarbligi mamlakatda turizm sohasini diversifikatsiya qilish, ichki turizmni kengaytirish va aholining turli qatlamlari uchun turistik xizmatlarning ochiqqligini ta'minlash jarayonlari bilan uzviy bog'liqdir.

Tadqiqotning asosiy maqsadi O'zbekistonda to'siqsiz turizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini tahlil qilish hamda nogironligi bo'lgan shaxslarning turistik xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan amaliy takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

Belgilangan maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar qo'yildi:

Ø to'siqsiz va inklyuziv turizmning nazariy mazmunini ochib berish;

Ø nogironligi bo'lgan shaxslarning turistik ehtiyojlarini tahlil qilish;

Ø xorijiy tajribaning asosiy jihatlari o'rganish;

Ø O'zbekistonda to'siqsiz turizmni rivojlantirishning me'yoriy-huquqiy asoslarini tahlil qilish;

Ø O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 12-yanvardagi PQ-20-son qarori [2] bilan belgilangan chora-tadbirlarni tizimlashtirish;

Ø transport, mehmonxona, madaniy meros va axborot infratuzilmasidagi asosiy yo'nalishlarni belgilash;

Ø to'siqsiz turizmni rivojlantirishning kompleks tashkiliy-iqtisodiy modelini taklif qilish.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, kontent-tahlil, me'yoriy-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish, umumlashtirish, mantiqiy tahlil va ekspertlik yondashuvlaridan foydalanildi.

Tadqiqotning axborot bazasini O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari, rasmiy davlat portallarida e'lon qilingan ma'lumotlar, turizm sohasiga oid normativ hujjatlar hamda inklyuziv turizm bo'yicha ilmiy tadqiqotlar tashkil etdi.

Inklyuziv turizm masalasi so'nggi yillarda turizm, ijtimoiy siyosat, xizmat ko'rsatish va rehabilitatsiya sohalari kesishmasida shakllanayotgan ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

O. A. Almuxamedova, A. V. Xanina va M. V. Yakimenko inklyuziv turizmni o'rganishda xorijiy tajribani tahlil qilib, qulay muhitni yaratishda transport, joylashtirish vositalari, axborot, kadrlar tayyorlash va turistik xizmatlarni moslashtirish muhimligini ta'kidlaydilar [9]. Mualliflar tomonidan xorijiy mamlakatlarda nogironligi bo'lgan shaxslar uchun turistik infratuzilmani rivojlantirishga davlat tomonidan berilayotgan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari ham o'rganilgan.

N. G. Prudnikova va A. A. Dudnik inklyuziv turizmning holati va istiqbollari o'rganib, uning turistik industriya va mehmondo'stlik sohasida yangi xizmatlar bozorini shakllantirish imkoniyatini ta'kidlaydilar [8].

A. P. Kashina va T. A. Andreyenko nogironligi bo'lgan shaxslar uchun turizmni tashkil etishda turistik xizmatlarning xususiyatlari, tibbiy-sog'lomlashtirish va boshqa turizm turlaridan foydalanish imkoniyatlarini tadqiq etganlar [10].

I. Yu. Ponomareva va A. S. Malafiy sport-sog'lomlashtirish turizmini nogironligi bo'lgan shaxslarni ijtimoiy moslashtirish vositalaridan biri sifatida baholaydilar [11]. Bu yondashuv O'zbekistonda sport turizmi, ekologik turizm va sog'lomlashtirish turlarini inklyuziv formatda rivojlantirish uchun muhim nazariy asos bo'la oladi.

O'zbekistonda inklyuziv turizmni ilmiy jihatdan o'rganish keyingi yillarda alohida tadqiqot yo'nalishi sifatida shakllanib bormoqda. Xususan, Sh. T. Azimova inklyuziv turizm tushunchasining nazariy-metodologik mohiyatini tadqiq etib, uning to'siqsiz turizm, ijtimoiy turizm, ommabop turizm va boshqa yaqin tushunchalar bilan o'zaro bog'liq jihatlari tahlil qilgan. Muallif inklyuziv turizmni faqat nogironligi bo'lgan shaxslar uchun sharoit yaratish bilan cheklanmasdan, turistik mahsulotlar, xizmatlar va turistik muhitni keng aholi qatlami uchun qulay va foydalanish imkoniyati mavjud bo'lgan shaklda tashkil etish nuqtayi nazaridan ko'rib chiqadi [4].

N. S. Ibragimov, E. A. Farmonov va B. Sh. Sharipovning tadqiqotida inklyuziv turizmning raqamli texnologiyalar bilan bog'liq jihatlari e'tibor qaratilgan. Mualliflar nogironligi bo'lgan shaxslar uchun mo'ljallangan mobil ilovalarni ishlab chiqish imkoniyatlarini o'rganib, raqamli xizmatlar orqali turistik axborotdan foydalanish, turistik obyektlarni tanlash, harakatlanish va turistik xizmatlardan mustaqil ravishda foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish masalalarini ilgari suradilar [5]. Shu nuqtayi nazardan, raqamlashtirish O'zbekistonda to'siqsiz turizmni rivojlantirishning muhim

texnologik vositalaridan biri sifatida qaralishi mumkin.

G. M. Karimovanning "O'zbekistonda inklyuziv turizmni konseptual rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari" mavzusidagi tadqiqoti mazkur yo'nalishning O'zbekiston sharoitidagi tashkiliy, iqtisodiy va institutsional asoslarini o'rganishga qaratilgan. Unda inklyuziv turizmni rivojlantirish mexanizmlari, turizm sohasi subyektlarining ishtiroki, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, infratuzilmani takomillashtirish va nogironligi bo'lgan shaxslar uchun turistik xizmatlarni tashkil etish masalalariga alohida e'tibor berilgan. Mazkur tadqiqotning ahamiyati shundaki, unda inklyuziv turizm ijtimoiy masala sifatidagina emas, balki muayyan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar asosida rivojlantirilishi lozim bo'lgan turizm yo'nalishi sifatida qaraladi [6].

B. Sh. Sharipov esa inklyuziv turizmning terminologik va nazariy asoslarini tadqiq etgan. Uning ishida "inklyuziv turizm", "to'siqsiz turizm", "ijtimoiy turizm", "turizm hamma uchun", "ommabop turizm", "universal turizm" kabi bir-biriga yaqin tushunchalarning mazmun va farqli jihatlari qiyosiy tahlil qilingan. Muallif inklyuziv turizm sohasida yagona terminologik yondashuvni shakllantirish zarurligini ta'kidlaydi [7].

Shu bilan birga, O'zbekiston sharoitida to'siqsiz turizmning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari, turistik klasterlar doirasida inklyuziv marshrutlarni shakllantirish, raqamli axborot platformalarini moslashtirish va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan foydalanish masalalari yetarlicha kompleks tadqiq etilmagan. Mazkur holat ushbu tadqiqotning ilmiy va amaliy ahamiyatini belgilaydi.

Muhokama. To'siqsiz turizmni faqat nogironligi bo'lgan shaxslar uchun maxsus turlar tashkil etish sifatida tushunish maqsadga muvofiq emas. U keng ma'noda insonning jismoniy, sensor, axborot yoki boshqa individual xususiyatlaridan qat'i nazar, turistik xizmatlardan mustaqil va xavfsiz foydalanish imkoniyatini ta'minlovchi yaxlit tizimdir.

To'siqsiz turizmning asosiy xususiyati turistik safarning barcha bosqichlarida to'siqlarni minimallashtirishdan iborat. Bunda sayyohning:

- Ø safar haqida axborot olishi;
- Ø bilet sotib olishi;
- Ø transportdan foydalanishi;
- Ø mehmonxonaga joylashishi;
- Ø turistik obyektga kirishi;
- Ø ekskursiya va madaniy tadbirlarda ishtirok etishi;
- Ø ovqatlanish va dam olish xizmatlaridan foydalanishi;
- Ø zarur hollarda tibbiy yoki maxsus yordam olishi o'zaro bog'liq yagona xizmatlar zanjiri sifatida qaralishi lozim.

Shu nuqtayi nazardan, bitta pandusning o'rnatilishi hali to'liq to'siqsiz muhit yaratilganini anglatmaydi. Agar mehmonxonada moslashtirilgan xona bo'lsa-yu, unga olib boruvchi yo'lak, transport yoki sanitariya sharoiti moslashtirilmagan bo'lsa, turistik xizmatning inklyuzivligi to'liq ta'minlanmaydi.

O'zbekistonda to'siqsiz turizmni rivojlantirishga alohida e'tibor kuchayib borayotganining muhim dalili sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 12-yanvardagi PQ-20-son "O'zbekiston Respublikasida to'siqsiz turizm infratuzilmasini rivojlantirish va uni rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorini ko'rsatish mumkin [2]. Mazkur qaror bilan sohani rivojlantirishning aniq yo'nalishlari, infratuzilmaviy va moliyaviy rag'batlantirish choralari belgilangan.

Hujjatda belgilangan asosiy maqsadlardan biri nogironligi bo'lgan shaxslarning turizm infratuzilmasi va madaniy meros obyektlarida erkin harakatlanishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish hamda turizmda barcha fuqarolar uchun teng imkoniyatlarni ta'minlashdir [2].

Qarorga muvofiq, to'siqsiz turizm infratuzilmasini rivojlantirishning quyidagi asosiy yo'nalishlari belgilangan:

- Ø turistik industriya obyektlari, madaniyat tashkilotlari va madaniy meros obyektlarida nogironligi bo'lgan shaxslarning erkin harakatlanishi uchun sharoitlar yaratish;
- Ø turoperator, turagent, mehmonxona va transport xizmatlari ko'rsatuvchi tadbirkorlik subyektlarini rag'batlantirish;
- Ø nogironligi bo'lgan shaxslarning to'siqsiz sayohat qilish imkoniyatlari haqida axborot berish va targ'ibot ishlarini kuchaytirish;
- Ø zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari orqali xizmatlar sifatini oshirish.

Mazkur yondashuv O'zbekistonda to'siqsiz turizmning faqat ijtimoiy siyosat elementi emas, balki turizm industriyasining alohida yo'nalishi sifatida shakllanayotganini ko'rsatadi.

O'zbekistonning turistik salohiyatining asosiy qismini tarixiy-madaniy obyektlar tashkil etadi. Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz, Termiz va boshqa hududlardagi tarixiy obyektlar ichki va xalqaro turistlar uchun muhim jozibadorlik nuqtalari hisoblanadi.

Biroq tarixiy binolarning arxitektura xususiyatlari nogironligi bo'lgan shaxslarning erkin harakatlanishi uchun muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin.

PQ-20-son qarorda 2024-yildan boshlab madaniy meros obyektlarida nogironligi bo'lgan shaxslarning harakatlanishi uchun obyektga zarar yetkazmagan holda pandus, plintus va liftlar o'rnatish, ko'zi ojiz shaxslar uchun obyektlarning kichraytirilgan maketlarini joylashtirish hamda ular haqida Brayl alifbosida ma'lumot berish nazarda tutilgan [2].

Bu chora-tadbirning muhim jihati shundaki, tarixiy obyektning saqlash va uning turistlar uchun ochiqligini ta'minlash vazifalari bir-biriga zid emas, balki zamonaviy texnologiyalar orqali uyg'unlashtirilishi mumkin.

Shuning uchun O'zbekistonda inklyuziv turistik marshrutlarni shakllantirishda "tarixiy merosni asrash hamda universal foydalanish" tamoyili asos qilib olinishi maqsadga muvofiq.

Nogironligi bo'lgan shaxslar uchun turistik safarning eng murakkab bosqichlaridan biri transportdan foydalanish hisoblanadi. PQ-20-son qarorida temir yo'l va jamoat transporti, aeroport, vokzal va avtoshohbekatlarda nogironligi bo'lgan hamda jismoniy imkoniyati cheklangan shaxslar uchun maxsus sharoitlar yaratish, ko'tarilish panduslari va qulay zina tutqichlarini o'rnatish, maxsus aravachalar bilan ta'minlash belgilangan ****[2]****.

Shu bilan birga, transportning fizik moslashtirilishi bilan bir qatorda axborotdan foydalanish imkoniyati ham ta'minlanishi kerak. Qarorda aviatsiya, temir yo'l va avtobus biletlarini onlayn xarid qilish platformalarida ko'rish va eshitish qobiliyati cheklangan shaxslar ehtiyojlariga mos taktil va ovozi funksiyalarni joriy etish choralari ham nazarda tutilgan.

Demak, transport infratuzilmasining inklyuzivligi uchta elementni qamrab olishi zarur:

1. Jismoniy qulaylik;
2. Axborot qulayligi;
3. Xizmat ko'rsatish qulayligi.

Turistik safarning samaradorligi ko'p jihatdan joylashtirish vositalarining moslashtirilganlik darajasiga bog'liq. PQ-20-son qaror asosida mehmonxonalarda nogironligi bo'lgan shaxslar uchun maxsus jihozlangan xonalar tashkil etish rag'batlantirilmoqda. Jumladan:

Ø mehmonxonaning kamida uchta xonasi nogironligi bo'lgan shaxslar aravachasidan foydalanishga moslashtirilganda;

Ø eshitish va ko'rish qobiliyati cheklangan shaxslar uchun displey va ovozi qurilmalar o'rnatilganda;

Ø maxsus jihozlangan har bir xona uchun subsidiya ajratilishi belgilangan.

Mazkur mexanizmni iqtisodiy nuqtayi nazardan ijobiy baholash mumkin. Chunki mehmonxona tadbirkorlari uchun moslashtirilgan infratuzilmani yaratish dastlabki bosqichda qo'shimcha xarajatlarni talab qiladi. Davlat subsidiyasi ushbu xarajatlarning bir qismini kompensatsiya qilib, tadbirkorlarni inklyuziv xizmatlarga investitsiya kiritishga undaydi.

Biroq kelgusida subsidiyalar bilan bir qatorda inklyuziv xizmatlarni sifat jihatdan baholash tizimini ham joriy etish zarur.

PQ-20-son qarorning muhim jihatlaridan biri nogironligi bo'lgan shaxslarning turistik safarlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining belgilanganidir. 2027-yil 1-yanvarga qadar Turizmni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi mablag'lari hisobidan Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahrida I va II guruh nogironligi bo'lgan 1 000 nafar shaxsning O'zbekiston bo'ylab sayohat xarajatlarining 50 foizi, biroq 500 ming so'mdan oshmagan qismi qoplab berilishi nazarda tutilgan. Shuningdek, eshitish qobiliyatini yo'qotgan nogironligi bo'lgan shaxslar uchun surdogidlar tayyorlash kurslari xarajatlarining 50 foizini qoplash belgilangan ****[2]****.

Ushbu choralarning iqtisodiy samarasi ikki tomonlama namoyon bo'ladi. Bir tomondan, nogironligi bo'lgan shaxslarning turistik xizmatlardan foydalanish imkoniyati oshadi. Ikkinchi tomondan esa ichki turizm subyektlari uchun qo'shimcha talab shakllanadi.

Shu bois to'siqsiz turizmni ijtimoiy xarajat emas, balki ijtimoiy va iqtisodiy samarani birlashtiruvchi investitsiya sifatida baholash maqsadga muvofiq.

To'siqsiz turizmni rivojlantirishda raqamli texnologiyalar alohida ahamiyat kasb etadi. Nogironligi bo'lgan sayyoh safarni rejalashtirish jarayonida obyektning pandusi bor-yo'qligi, liftning mavjudligi, maxsus sanitariya xonalari, moslashtirilgan mehmonxona xonalari, transport imkoniyatlari, audio va vizual axborot xizmatlari haqida oldindan aniq ma'lumotga ega bo'lishi kerak.

Shu sababli O'zbekistonning yagona turistik axborot tizimida har bir turistik obyekt uchun "To'siqsizlik pasporti"ni joriy etish maqsadga muvofiq.

Unda quyidagi ma'lumotlar bo'lishi mumkin:

- Ø pandus mavjudligi;
- Ø lift va ko'tarish qurilmalari;
- Ø maxsus sanitariya xonalari;
- Ø aravacha bilan harakatlanish imkoniyati;
- Ø Brayl ma'lumotlari;
- Ø audiogid;
- Ø surdotarjimon xizmati;
- Ø maxsus mehmonxona xonalari;
- Ø transportga chiqish imkoniyatlari;
- Ø obyektga kirishdagi to'siqlar;
- Ø xizmatlar narxi;

Ø favqulodda vaziyatda yordam ko'rsatish imkoniyatlari. Bu tizim sayyohga safardan oldin to'liq axborot olish imkonini beradi va turistik xizmatning ishonchligini oshiradi.

Ilmiy tahlillar asosida O'zbekiston uchun to'siqsiz turizmni rivojlantirishning quyidagi kompleks modelini taklif etish mumkin:

1-bosqich – infratuzilmani moslashtirish. Bunda

turistik obyektlar, mehmonxonalar, transport infratuzilmasi va madaniy obyektlarda universal dizayn talablari

joriy etiladi;

2-bosqich – transport zanjirini integratsiyalash. Bunda

aeroportdan mehmonxonagacha bo'lgan butun marshrut to'siqsiz tashkil qilinadi;

3-bosqich – turistik mahsulotni moslashtirish. Bunda nogironligi bo'lgan shaxslar uchun maxsus turistik marshrutlar, ekskursiyalar, sport-sog'lomlashtirish va ekologik turizm dasturlari ishlab chiqiladi;

4-bosqich – raqamli axborot tizimini yaratish. Bunda

turistik obyektlarning to'siqsizlik darajasi haqida yagona raqamli baza shakllantiriladi;

5-bosqich – kadrlar tayyorlash. Bunda gidlar, turoperatorlar, mehmonxona xodimlari, transport xizmatlari va boshqa sohalar xodimlari inklyuziv xizmat ko'rsatish bo'yicha maxsus tayyorlanadi;

6-bosqich – iqtisodiy rag'batlantirish. Bunda subsidiya, imtiyozli kredit, grant va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari kengaytiriladi;

7-bosqich – sifat monitoringi. Bunda turistik obyektlarning to'siqsizlik darajasini baholash va maxsus sertifikatlash tizimi joriy qilinadi.

O'zbekistonda to'siqsiz turizmni yanada rivojlantirish maqsadida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

"To'siqsiz turistik obyektlar" milliy sertifikatini joriy etish. Bunda obyektning jismoniy, sensor va axborot jihatidan mosligi baholanishi lozim.

"To'siqsiz turistik marshrutlar" tizimini shakllantirish. Masalan, Toshkent–Samarqand–Buxoro–Xiva yo'nalishlarida nogironligi bo'lgan turistlar uchun maxsus moslashtirilgan marshrutlar ishlab chiqilishi mumkin.

Turistik obyektlarning raqamli to'siqsizlik xaritasini yaratish. Xaritada pandus, lift, maxsus hojatxona, audiogid, Brayl ma'lumoti va boshqa xizmatlar belgilanishi kerak.

Inklyuziv turizm bo'yicha mutaxassis-gidlar tayyorlash. Bunda ishora tili, birinchi yordam, aravacha bilan harakatlanuvchi shaxslar bilan muloqot qilish va maxsus turistik marshrutlarni tashkil etish ko'nikmalari o'qitilishi lozim.

Mehmonxonalar uchun subsidiyalarni differentsiatsiya qilish. Moslashtirilgan xonalar soni va xizmatlar sifati yuqori bo'lgan obyektlarga ko'proq rag'batlantirish choralari qo'llanilishi mumkin.

Inklyuziv turizm klasterlarini tashkil etish. Turoperator, mehmonxona, transport kompaniyasi, muzey, madaniy meros obyekti, tibbiy va reabilitatsiya muassasalarini yagona turistik mahsulot atrofida birlashtirish zarur.

Virtual turizm imkoniyatlaridan foydalanish. Jismoniy jihatdan murakkab bo'lgan obyektlarni 3D formatda namoyish qilish, virtual muzeylar va raqamli ekskursiyalarni rivojlantirish nogironligi bo'lgan shaxslar uchun qo'shimcha imkoniyat yaratadi.

To'siqsiz turizm bo'yicha statistik monitoring tizimini joriy etish. Turistlarning nogironlik turi, safar maqsadi, turistik marshrutlari, xizmatlarga bo'lgan ehtiyoji va qoniqish darajasi bo'yicha muntazam ma'lumotlar bazasini shakllantirish lozim.

O'zbekistonda to'siqsiz turizmni rivojlantirish uchun muhim huquqiy asos shakllangan. PQ–20-son qaror nafaqat infratuzilmani moslashtirish, balki turistik biznes subyektlarini rag'batlantirish, nogironligi bo'lgan shaxslarning sayohat xarajatlarini qisman qoplash, axborot texnologiyalaridan foydalanish va maxsus standartlar ishlab chiqishni ham qamrab olgan [2].

Qaror bilan 2024-yilda madaniy meros obyektlarida hamda muzeylar va konsert-tomosha obyektlarida to'siqsiz turizm infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha manzilli dasturlar tasdiqlangan [...]. Bu esa O'zbekistonda inklyuziv turizm siyosatining institutsional asosi shakllanayotganini ko'rsatadi.

Biroq me'yoriy talablarni amaliyotga tatbiq etish jarayonida bir qator muammolar saqlanib qolishi mumkin. Jumladan, turistik obyektlarning hududlar bo'yicha notekis moslashtirilishi, maxsus transport vositalarining yetishmasligi, inklyuziv xizmat ko'rsatish bo'yicha malakali kadrlar tanqisligi, turistik obyektlar haqida maxsus axborotning yetarli emasligi va xizmatlarning qimmatligi kabi omillar to'siqsiz turizm bozorining jadal rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin.

Shuning uchun kelgusi bosqichda asosiy e'tibor faqat infratuzilmani qurishga emas, balki yaratilgan infratuzilmaning amalda ishlashi va sayyoh tomonidan mustaqil foydalanilishiga qaratilishi zarur.

Xulosa. Ilmiy tahlillar O'zbekistonda to'siqsiz turizmni rivojlantirish uchun zarur huquqiy va tashkiliy asoslar shakllanayotganini ko'rsatdi. Ayniqsa, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 12-yanvardagi PQ–20-son qarori sohada kompleks yondashuvni belgilab bergan muhim hujjat hisoblanadi [2].

To'siqsiz turizmni rivojlantirish nogironligi bo'lgan shaxslarning turistik xizmatlardan foydalanish imkoniyatini kengaytirish bilan birga, ularning ijtimoiy integratsiyasi, mustaqilligi, hayot sifati va jamiyatdagi faolligini oshirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, mazkur yo'nalish turizm bozori uchun yangi iste'molchilar segmentini shakllantiradi. Mehmonxonalar, transport kompaniyalari, turoperatorlar, muzeylar, madaniy meros obyektlari va boshqa turistik xizmat ko'rsatuvchi subyektlar uchun qo'shimcha talab yuzaga kelishi mumkin.

O'zbekistonda to'siqsiz turizmni rivojlantirishda "barcha uchun turizm" tamoyilini asos qilib olish maqsadga muvofiq. Bunda turistik xizmatning inklyuzivligi faqat pandus yoki lift mavjudligi bilan emas, balki turistning uyidan chiqishidan boshlab turistik obyektga borishi, joylashishi, ekskursiyada ishtirok etishi va qaytishigacha bo'lgan butun safar jarayonidagi qulayliklar majmuasi bilan baholanishi lozim.

Shu nuqtayi nazardan, O'zbekistonda to'siqsiz turizmni rivojlantirishning istiqbolli modeli "infratuzilma – transport – mehmonxona – axborot – kadrlar – moliyaviy rag'batlantirish – monitoring" tamoyillariga asoslangan

yagona tizim sifatida shakllantirilishi maqsadga muvofiq.

Mazkur yondashuv nafaqat nogironligi bo'lgan shaxslarning turistik huquqlarini ta'minlash, balki O'zbekistonda ijtimoiy mas'uliyatli, raqobatbardosh va barqaror turizm industriyasini shakllantirishga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 15-oktabrdagi O'RQ-641-son "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonuni // *Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi*. – URL: <https://lex.uz/docs/-5049511> (LEX.UZ)
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 12-yanvardagi PQ-20-son "O'zbekiston Respublikasida to'siqsiz turizm infratuzilmasini rivojlantirish va uni rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori // *Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi*. – URL: <https://lex.uz/docs/-6759699> (interjournal.uz)
3. O'zbekiston Respublikasi Madaniy meros agentligi. To'siqsiz turizm imkoniyatlari kengaytirilmoqda // *O'zbekiston Respublikasi Hukumat portali*. – 2025-yil 30-yanvar. – URL: <https://gov.uz/oz/madaniymeros/news/view/34573/> (O'zbekiston Respublikasi Hukumat portali)
4. Azimova Sh. T. "Inklyuziv turizm" tushunchasining ko'p qirraliligi // *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*. – 2024. – J. 2, № 5. – B. 409–417. – DOI: 10.60078/2992-877X-2024-vol2-iss5-pp409-417. – URL: <https://inlibrary.uz/index.php/eitt/article/view/48589> (inLibrary)
5. Ibragimov N. S., Farmanov E. A., Sharipov B. Sh. Raqamli iqtisodiyot sharoitida nogironligi bor shaxslarga mo'ljallangan mobil ilovalarni ishlab chiqish xususiyatlari // *Iqtisodiyot va turizm*. – 2024. – № 4 (18). – B. 51–60. – URL: <https://interjournal.uz/index.php/journals/article/view/267> (interjournal.uz)
6. Karimova G. M. *O'zbekistonda inklyuziv turizmni konseptual rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari: 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati: iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi*. – Toshkent, 2025. – URL: <https://www.oak.uz/index.php/pages/23016> (Олий аттестация комиссияси)
7. Yavmutov D. Sh., Qahhorov O. S. Inklyuziv turizmning mazmun-mohiyati va nazariy yondashuvlarning qiyosiy tahlili // *O'zbekistonda inklyuziv turizmni rivojlantirish istiqbollari: xalqaro ilmiy-amaliy anjuman to'plami*. – Buxoro, 2025. – B. 16–19. – URL: https://uniwork.buxdu.uz/resurs/13088_1_5221268BA281221797B6D2FCB61F61C89C3CE844.pdf (Uniwork)
8. Прудникова Н. Г., Дудник А. А. Инклюзивный туризм: состояние и перспективы развития // *Siberian Journal of Tourism and Economic*. – 2024. – № 16–17. – С. 13–20. – URL: <https://journal.asu.ru/st/article/view/16035> (Журнал АСУ)
9. Альмухамедова О. А., Ханина А. В., Якименко М. В. Особенности развития инклюзивного туризма в мире: анализ мирового опыта формирования доступной среды для лиц с ограниченными возможностями здоровья // *Экономика, предпринимательство и право*. – 2023. – Т. 13, № 3. – С. 801–814. – DOI: 10.18334/epp.13.3.117194. – URL: <https://1economic.ru/lib/117194> (1ECONOMIC.RU)
10. Кашина А. П., Андреев Т. А. Туризм для людей с ограниченными возможностями // *Наука-2020*. – 2021. – № 4 (49). – С. 196–199. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/turizm-dlya-lyudey-s-ogranichennymi-vozmozhnostyami> (КиберЛенинка)
11. Пономарева И. Ю., Малафий А. С. Развитие спортивно-оздоровительного туризма как средства социальной адаптации людей с ограниченными физическими возможностями // *Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки*. – 2012. – Вып. 3. – С. 264–269. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsializatsiya-v-sovremennom-obschestve-gendernye-modeli-i-osobennosti.pdf> (КиберЛенинка)